

รายงานการวิจัย

การประเมินผลโปรแกรมการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อเสริมสร้างความตระหนักต่อพิษภัยบุหรี่ในเยาวชนไทย

ดร.ผ่องศรี ศรีมรกต *

ดร.รุ่งนภา ผาณิตรัตน์ **

ศิริดา เกษรศรี **

Srimoragot, P., Panitrat, R., & Kesornsri, S.

Evaluation of a capacity building workshop for raising awareness on tobacco harmfulness among thai adolescents.

Thai Journal of Nursing, 62(1), 1-11, 2013.

Keywords : Capacity Building, Raising Awareness, Thai Adolescent.

บทคัดย่อ

เยาวชนเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญทางการตลาดของบริษัทบุหรี่ในการขยายลูกค้าเป็นผู้สูบบุหรี่รายใหม่ การป้องกันเยาวชนจากการเป็นนักสูบหน้าใหม่ จึงจำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพแกนนำเยาวชนให้มีศักยภาพในการนำเยาวชนที่เป็นเพื่อนในวัยเดียวกันเพื่อไม่ให้กลายเป็นนักสูบหน้าใหม่ การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินประสิทธิผลของโปรแกรมการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อเสริมสร้างความตระหนักต่อพิษภัยบุหรี่ในเยาวชนไทย กลุ่มตัวอย่างเป็นแกนนำนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 20 คน เข้าร่วมโปรแกรมโดยผ่านความเห็นชอบ

จากผู้ปกครอง ผู้บริหารโรงเรียน และครู เครื่องมือเป็นแบบประเมินคุณลักษณะทั่วไปของนักเรียน และแบบประเมินความรู้ทัศนคติและทักษะการเป็นแกนนำด้านการควบคุมยาสูบ โดยผ่านการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิ กิจกรรมประชุมเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย การให้ความรู้ การพบปะผู้ได้รับผลกระทบจากการสูบบุหรี่ และการดูวิดีโอที่สนับสนุนการรณรงค์การแพะระบาดยาสูบในประเทศไทย การพัฒนาทักษะการเป็นแกนนำและภาวะผู้นำผ่านกระบวนการกลุ่ม การระดมสมองแลกเปลี่ยนแนวคิดสร้างสรรค์ เพื่อการพัฒนาโครงการควบคุมยาสูบ

* ภาควิชาการพยาบาลศัลยศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

** ภาควิชาสุขภาพจิต และการพยาบาลจิตเวชศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ในโรงเรียน กับกลุ่มเพื่อน ๆ และรุ่นน้องในโรงเรียน โดยมีการสนับสนุนจากทีมผู้วิจัยและอาจารย์ในโรงเรียน ผลการศึกษาพบว่า เยาวชนไทยมีการพัฒนาความรู้ทัศนคติเกี่ยวกับพิษภัยบุหรี่ และมีทักษะการเป็นแกนนำด้านการควบคุมยาสูบดีขึ้น มีความมั่นใจ และมีความพึงพอใจในโปรแกรมการพัฒนาศักยภาพ แกนนำเยาวชน เพื่อเสริมสร้างความตระหนักในพิษภัยบุหรี่ที่ก้าวก่อนเข้าร่วมโปรแกรม ข้อเสนอแนะ คือควรควรเปิดโอกาสให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาศักยภาพการเป็นแกนนำ และ

มีโอกาสสัมผัสหรือพบปะประสบการณ์จริงที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมกาสูบหรี่โดยตรง และสนับสนุนให้เยาวชนได้แสดงออกถึงพลังสร้างสรรค์กับกลุ่มเพื่อนเพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเสี่ยง มาสู่พฤติกรรมสร้างสรรค์ และมีภูมิคุ้มกันต่อพิษภัยยาสูบ พ่อแม่ผู้ปกครองและครูจำเป็นต้องเป็นแบบอย่างที่ดี ในการไม่สูบบุหรี่ให้กับเยาวชนไทย และเฝ้าระวัง สังสอน อบรมเยาวชนให้เติบโตเป็นทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพของสังคมไทยต่อไป

Abstract

Adolescents are at risk for smoking initiation and are the significant target group for tobacco marketing. Empirical evidences identified that smoking behavior initiation among adolescents are influenced by their curiosity and peer pressure. Inhibition or postponement smoking initiation is exclusively focused for health care providers. Objectives: To examine the effectiveness of school-based capacity building workshop. A Capacity Building Workshop focused on raising awareness in relation to tobacco related harm was conducted. Sample included twenty voluntary 10th grade students of two schools in Bangkok. Demographic data, knowledge, attitude, and leadership skill assessment tools were developed by the research team and validated by experts. Volunteers were pretest before joining the capacity building workshop which includes education, a lecture by a patient with tobacco health impact, a video tape on tobacco harmfulness, brain storming for development a project for further skill practice. One teacher and researcher team facilitated all processes of this workshop. Results revealed that students gained more knowledge and attitude regarding tobacco harmfulness and their leadership skills was performed in school. Recommendations are students' family and teacher should be the non-smoke role model. They could provide an opportunity for youth to perform their leadership for smoking prevention. Supporting information, on social influences for youth development and attention regarding tobacco use, was provided at short term and long term physiologic impact from tobacco smoke. A program-specific training for teachers and families should be provided as they influence youth's behavior. School administrators should enforce a school's tobacco free policies to support all activities of the tobacco prevention program.

ความสำคัญของปัญหา

การสูบบุหรี่ด้วยตนเอง และการหายใจเอาควันบุหรี่ที่ผู้อื่นสูบแล้วพ่นออกมา ไม่ได้ก่อให้เกิดการระคายเคืองและความรำคาญอย่างฉับพลันเท่านั้น แต่ยังเป็นสาเหตุของโรค และการเสียชีวิตจากโรค มะเร็ง โรคหัวใจ และโรคปอด ฯลฯ นอกจากนี้ยังเป็นสาเหตุการตายก่อนวัยอันควรของผู้ที่ไม่สูบบุหรี่หลายร้อยหลายพันคนทั่วโลก (Repace, Kawachi, & Glantz, 2013) เพราะควันบุหรี่ประกอบด้วยสารเคมีที่มีผลการศึกษาวินิจฉัยทางวิทยาศาสตร์สุขภาพยืนยันแล้วว่าส่งผลต่อการเกิดโรคร้ายแรงกว่า 25 โรค (Repace, 1987)

องค์การอนามัยโลกยืนยันว่ามาตรการที่ได้ผล และมีประสิทธิภาพที่สุดในการปกป้องอันตรายจากการสัมผัสควันบุหรี่ คือ การทำให้สถานที่สาธารณะทุกแห่งเป็นพื้นที่ปลอดบุหรี่ทั้งหมด (WHO, 2007) แต่การให้ความรู้กับผู้ใช้ของให้ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของตนในการดูแลรักษาและปฏิบัติตามมาตรการในการปกป้องสิ่งแวดล้อมปลอดควันบุรียังไม่ทั่วถึง ทำให้คนทั่วไปมีโอกาสสัมผัสสารเคมีอันตรายในควันบุหรี่ จากผลการสำรวจตามโครงการวิจัยเรื่องการเสริมสร้างความตระหนักในพิษภัยบุหรี่ในเยาวชนไทยพบว่า เยาวชนไทยที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาเคยสัมผัสควันบุหรี่มือสอง และในจำนวนนี้เกือบร้อยละ 50 ที่มีแหล่งของควันบุหรี่จากคนในบ้านเดียวกัน (ผ่องศรี ศรีมรกต และรุ่งนภา ผาณิตรัตน์, 2549 และ 2551) ทำให้มีโอกาสได้รับอันตรายจากควันบุหรี่ มากกว่าการสัมผัสควันบุหรี่มือสองในที่ทำงาน โรงเรียน หรือสถานที่สาธารณะ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นต้องเสริมสร้างความตระหนักในพิษภัยบุหรี่ให้เยาวชนทุกคนเพื่อหลีกเลี่ยงพ้นจากอันตรายที่เกิดจากการสัมผัสควันบุหรี่ พร้อมกับลดโอกาสในการซึมซับพฤติกรรมกรรมการสูบบุหรี่ที่อาจกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตตั้งแต่วัยเยาว์จนเติบโตเป็นผู้ใหญ่

ผลสำรวจพฤติกรรมกรรมการสูบบุหรี่ของประชากรไทย ปี 2555 ของศูนย์วิจัยและจัดการความรู้เพื่อการควบคุม

ยาสูบ (ศิริวรรณ พิทยรังสฤษฏ์, ประภาพรรณ เอี่ยมอนันต์ ปวีณา บัณฑิตระจ่าง และกฤษณาการ สมมิตร, 2555) พบว่าจำนวนผู้สูบบุหรี่เป็นประจำในปี พ.ศ. 2554 เท่ากับ 11.5 ล้านคน เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ.2552 ประมาณ หกหมื่นคน แต่ที่สำคัญคือ สถิติการสูบบุหรี่ของเยาวชนไทยกลับเพิ่มสูงขึ้น โดยปี พ.ศ. 2554 พบว่าเยาวชนอายุ 15-18 ปี ร้อยละ 9.2 ที่สูบบุหรี่ซึ่ง เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2544 ซึ่งพบอัตราการสูบบุหรี่เพียงร้อยละ 6.4 เท่านั้น นอกจากนี้ยังพบว่าอายุที่เริ่มต้นสูบบุหรี่ครั้งแรกลดลงเรื่อยๆ ปัจจุบันพบว่าเยาวชนไทยเริ่มต้นสูบบุหรี่หรือมวนแรกเมื่ออายุเพียง 6 ปีเท่านั้น นอกจากนี้อันตรายและพิษภัยของบุหรี่ไม่ได้ส่งผลกระทบต่อเพียงผู้สูบเท่านั้น เนื่องจากในบุหรี่ 1 มวนเมื่อเกิดการเผาไหม้จะเกิดสารพิษมากกว่า 4,000 ชนิด และในจำนวนสารเคมีเหล่านี้พบว่าเป็นสารก่อมะเร็งมากกว่า 60 ชนิด จึงสรุปว่าไม่มีผู้ใดปลอดภัยแม้จะไม่ได้เป็นผู้สูบบุหรี่ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้พัฒนาโปรแกรมการเสริมสร้างความตระหนักในพิษภัยบุหรี่สำหรับเยาวชนจากกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและนำมาทดลองใช้ และติดตามประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในด้านความรู้ ทักษะคิด และการเสริมสร้างศักยภาพในการทำงานเป็นทีม ซึ่งเป็นศักยภาพที่จำเป็นในการเป็นแกนนำเพื่อขยายผลต่อยอดไปสู่ครอบครัว ผู้ปกครองที่บ้าน หรือและเพื่อนในโรงเรียนต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. ประเมินระดับความรู้เกี่ยวกับพิษภัยบุหรี่ในเยาวชนกลุ่มที่ผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการเสริมสร้างความตระหนักในพิษภัยบุหรี่
2. ประเมินทัศนคติ และทักษะการทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำในเยาวชนที่ผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการเสริมสร้างความตระหนักในพิษภัยบุหรี่
3. เปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างความรู้ ทัศนคติ และทักษะการทำงานเป็นทีม และการเป็นแกนนำ

ก่อนเข้าร่วมโปรแกรมการเสริมสร้างความตระหนัก และ หลังเสริมสร้างความตระหนัก

สมมติฐานการวิจัย

1. ความรู้เกี่ยวกับพิษภัยบุหรี่หลังจากผ่านโปรแกรมการเสริมสร้างความตระหนักสูงกว่าก่อนเข้าโปรแกรม
2. ทักษะคิดและทักษะการทำงานเป็นทีมและการเป็นแกนนำหลังจากเข้าโปรแกรมสูงกว่าก่อนเข้าโปรแกรม

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้กำหนดการศึกษาเฉพาะกับกลุ่มเยาวชนที่คัดสรรจากโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร 1 แห่ง และสังกัดสำนักงานการศึกษาขั้นพื้นฐาน 1 แห่ง โดยคัดเลือกนักเรียนแกนนำในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่สมัครใจเข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการโรงเรียนละ 10 คน

วิธีดำเนินการวิจัย

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยประเมินผล (Evaluative Research) แบบ one group pre-post test design การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง

กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนแกนนำที่กำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย นักเรียนจำนวน 10 คน ครู 1 คน และโรงเรียนมัธยม ตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาในสังกัดกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วยนักเรียนจำนวน 10 คน และคณะครูและผู้บริหารจำนวน 2 คน โดยประสานงานผ่านผู้อำนวยการโรงเรียนทั้งสองแห่ง

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบเก็บข้อมูลทั่วไป แบบประเมินระดับความรู้เกี่ยวกับพิษภัยบุหรี่ แบบประเมินความมั่นใจในศักยภาพการเป็นแกนนำสำหรับเยาวชนไทย และแบบประเมินความสามารถในการทำงานเป็นทีมของนักเรียนแกนนำ เครื่องมือทุกชุดผ่าน

การตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญ 4 ท่าน ข้อคำถามเกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับพิษภัยบุหรี่ในผู้สูบบุหรี่และผู้สัมผัสควันบุหรี่มือสอง มีค่าความสอดคล้องภายใน (Kuder-Richardson) เท่ากับ 0.6 แบบประเมินความมั่นใจในศักยภาพการเป็นแกนนำสำหรับเยาวชนไทยและแบบประเมินทัศนคติและทักษะการเป็นแกนนำมีค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach Alpha Coefficient เท่ากับ 0.9 แบบประเมินทัศนคติ และทักษะการทำงานเป็นทีม มีค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach Alpha Coefficient เท่ากับ 0.9

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย คือการประเมินระดับความรู้เกี่ยวกับพิษภัยบุหรี่และทักษะการเป็นผู้นำการทำงานเป็นทีมก่อนเข้าร่วมการประชุมเชิงปฏิบัติการ หลังจากนั้นให้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการเสริมสร้างทักษะการเป็นแกนนำและการทำงานเป็นทีม และประเมินซ้ำหลังจบการประชุมเชิงปฏิบัติการ

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติจำนวน ร้อยละ และค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และเปรียบเทียบความแตกต่างด้วยสถิติ paired t-test

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัย จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหิดล ทั้งนี้ การยินยอมหรือปฏิเสธการเข้าร่วมวิจัยของกลุ่มตัวอย่าง ไม่มีผลกระทบใดๆ โดยผู้วิจัยชี้แจงรายละเอียดเป็นลายลักษณ์อักษร และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวม

ผลการวิจัย

แกนนำนักเรียน เพศชาย 9 คน (ร้อยละ 45) เพศหญิง 11 คน (ร้อยละ 55) ส่วนใหญ่อายุ 15 ปี (ร้อยละ 70) และบิดา มารดาอยู่ด้วยกัน (ร้อยละ 70) สำหรับโรงเรียนทั้งสองแห่งมีกิจกรรมพัฒนานักเรียนทั้งในและนอกหลักสูตร เพื่อเสริมความตระหนักและศักยภาพด้านการควบคุมยาสูบให้กับนักเรียนอันเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาโรงเรียนปลอดภัย

บุหรี โดยมีครูต้นแบบไม่สูบบุหรี่ กิจกรรมแนะนำหรือสอนนักเรียนให้มีความรู้ ความตระหนักในพิษภัยบุหรี และมีทักษะในการปกป้องตนเอง และเพื่อนๆ จากการริล่องเป็นผู้สูบบุหรี่ใหม่ กิจกรรมเดินรณรงค์ให้ความรู้เกี่ยวกับพิษภัยบุหรีโดยสอดแทรกอยู่ในกิจกรรมนอกหลักสูตรของนักเรียนเป็นประจำ เช่น ในงานกีฬา กีฬา สืบตาหาวิชาการ กิจกรรมนอกหลักสูตรเกี่ยวกับการรณรงค์ต้านพิษภัยบุหรีร่วมกับองค์กรอื่นๆ นอกโรงเรียน และกิจกรรมการเรียนรู้ผ่านการเรียนการสอนในชั้นเรียน โดยสอดแทรกอยู่ในกลุ่มสาระความรู้วิชาต่างๆ สำหรับข้อมูลพื้นฐานประสิทธิภาพการสัมผัสควันบุหรีมือสองและการสูบบุหรี พบว่า แขนงนำนักเรียน ร้อยละ 75 เคยมีความรู้เกี่ยวกับพิษภัยบุหรี ร้อยละ 80 เคยได้รับควันบุหรีจากข้างบ้าน ที่ป้ายรถเมล์

จากในบ้านเอง ที่สาธารณะและห้างสรรพสินค้า ร้อยละ 20 เคยสูบบุหรี สำหรับแหล่งของควันบุหรีมือสองร้อยละ 25 มาจากพ่อ แม่ และร้อยละ 10 มาจากคนทั่วไป โดยที่ร้อยละ 40 จะได้สัมผัสควันบุหรีนานๆ ครั้ง และ ร้อยละ 55 มีบุคคลใกล้ชิดสูบบุหรี

ด้านความรู้เกี่ยวกับพิษภัยบุหรีในเยาวชนไทย และความมั่นใจในศักยภาพการเป็นแกนนำและการทำงานเป็นทีมในระยะก่อน และหลังผ่านกระบวนการประชุมเชิงปฏิบัติการฯ พบว่า นักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้นในภาพรวมคะแนนรวม แสดงให้เห็นว่านักเรียนแกนนำมีระดับความรู้เพิ่มขึ้นจาก 10.8 คะแนนเป็น 12.9 คะแนน ดังแสดงในตาราง 1

ตาราง 1 การเปรียบเทียบคะแนนความรู้เกี่ยวกับพิษภัยบุหรี ก่อนและหลังโปรแกรมการประชุมเชิงปฏิบัติการฯ ของนักเรียนแกนนำโดยใช้สถิติ paired t-test (n = 20)

คะแนนความรู้เกี่ยวกับพิษภัยบุหรี	\bar{x}	SD	mean diff.	t	p-value
ก่อน	10.8	-2.9	-2.1	-5.4	<.001
หลัง	12.9	-0.9			

การประเมินศักยภาพการเป็นแกนนำ และการทำงานเป็นทีม ในระยะสิ้นสุดการอบรมทันที พบว่าแกนนำมีทักษะการเป็นแกนนำและการทำงานเป็นทีมเพิ่มขึ้น

ในระยะหลังการประชุมเชิงปฏิบัติการฯ อย่างมีนัยสำคัญดังแสดงในตาราง 2

ตาราง 2 การเปรียบเทียบความเชื่อมั่นในศักยภาพการเป็นแกนนำรายข้อ ของนักเรียนแกนนำโดยใช้สถิติ paired t-test (n=20)

ความมั่นใจในศักยภาพการเป็นแกนนำ		\bar{x}	SD	mean diff.	t	p-value																																																																																						
1. ชอบวิพากษ์วิจารณ์และแสดงความคิดเห็น	ก่อน	3.1	-0.9	-0.40	-5.1	<.001																																																																																						
	หลัง	3.7	-0.6				2. มักแสดงความเห็นใจคนอื่น	ก่อน	3.5	-0.8	-0.40	-4.9	<.001	หลัง	4.1	-0.6	3. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	ก่อน	3.4	-0.9	-0.20	-3.3	.004	หลัง	3.9	-1.1	4. ชอบช่วยเหลือคนอื่น	ก่อน	3.7	0.7	-0.10	-2.6	.010	หลัง	4.1	0.9	5. เอาใจคนเก่ง	ก่อน	2.8	1.2	-0.11	-2.6	.010	หลัง	3.4	1.1	6. ค้นคว้าศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง	ก่อน	3.5	0.8	-0.10	-2.9	.008	หลัง	3.9	0.8	7. ชอบความตื่นเต้นผจญภัย	ก่อน	4.2	0.9	-0.04	-2.3	.030	หลัง	4.6	0.8	8. ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ง่าย	ก่อน	3.9	0.8	-0.08	-2.5	.020	หลัง	4.4	0.7	9. ห่วงใยความรู้สึกและความทุกข์ร้อนของผู้อื่น	ก่อน	3.9	0.8	-0.05	-2.4	.030	หลัง	4.3	0.8	10. ชอบปกป้อง และทุกข์ร้อนแทนคนเดือดร้อน	ก่อน	3.2	0.9	-0.20	-3.6
2. มักแสดงความเห็นใจคนอื่น	ก่อน	3.5	-0.8	-0.40	-4.9	<.001																																																																																						
	หลัง	4.1	-0.6				3. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	ก่อน	3.4	-0.9	-0.20	-3.3	.004	หลัง	3.9	-1.1	4. ชอบช่วยเหลือคนอื่น	ก่อน	3.7	0.7	-0.10	-2.6	.010	หลัง	4.1	0.9	5. เอาใจคนเก่ง	ก่อน	2.8	1.2	-0.11	-2.6	.010	หลัง	3.4	1.1	6. ค้นคว้าศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง	ก่อน	3.5	0.8	-0.10	-2.9	.008	หลัง	3.9	0.8	7. ชอบความตื่นเต้นผจญภัย	ก่อน	4.2	0.9	-0.04	-2.3	.030	หลัง	4.6	0.8	8. ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ง่าย	ก่อน	3.9	0.8	-0.08	-2.5	.020	หลัง	4.4	0.7	9. ห่วงใยความรู้สึกและความทุกข์ร้อนของผู้อื่น	ก่อน	3.9	0.8	-0.05	-2.4	.030	หลัง	4.3	0.8	10. ชอบปกป้อง และทุกข์ร้อนแทนคนเดือดร้อน	ก่อน	3.2	0.9	-0.20	-3.6	.002	หลัง	3.7	0.8						
3. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์	ก่อน	3.4	-0.9	-0.20	-3.3	.004																																																																																						
	หลัง	3.9	-1.1				4. ชอบช่วยเหลือคนอื่น	ก่อน	3.7	0.7	-0.10	-2.6	.010	หลัง	4.1	0.9	5. เอาใจคนเก่ง	ก่อน	2.8	1.2	-0.11	-2.6	.010	หลัง	3.4	1.1	6. ค้นคว้าศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง	ก่อน	3.5	0.8	-0.10	-2.9	.008	หลัง	3.9	0.8	7. ชอบความตื่นเต้นผจญภัย	ก่อน	4.2	0.9	-0.04	-2.3	.030	หลัง	4.6	0.8	8. ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ง่าย	ก่อน	3.9	0.8	-0.08	-2.5	.020	หลัง	4.4	0.7	9. ห่วงใยความรู้สึกและความทุกข์ร้อนของผู้อื่น	ก่อน	3.9	0.8	-0.05	-2.4	.030	หลัง	4.3	0.8	10. ชอบปกป้อง และทุกข์ร้อนแทนคนเดือดร้อน	ก่อน	3.2	0.9	-0.20	-3.6	.002	หลัง	3.7	0.8																
4. ชอบช่วยเหลือคนอื่น	ก่อน	3.7	0.7	-0.10	-2.6	.010																																																																																						
	หลัง	4.1	0.9				5. เอาใจคนเก่ง	ก่อน	2.8	1.2	-0.11	-2.6	.010	หลัง	3.4	1.1	6. ค้นคว้าศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง	ก่อน	3.5	0.8	-0.10	-2.9	.008	หลัง	3.9	0.8	7. ชอบความตื่นเต้นผจญภัย	ก่อน	4.2	0.9	-0.04	-2.3	.030	หลัง	4.6	0.8	8. ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ง่าย	ก่อน	3.9	0.8	-0.08	-2.5	.020	หลัง	4.4	0.7	9. ห่วงใยความรู้สึกและความทุกข์ร้อนของผู้อื่น	ก่อน	3.9	0.8	-0.05	-2.4	.030	หลัง	4.3	0.8	10. ชอบปกป้อง และทุกข์ร้อนแทนคนเดือดร้อน	ก่อน	3.2	0.9	-0.20	-3.6	.002	หลัง	3.7	0.8																										
5. เอาใจคนเก่ง	ก่อน	2.8	1.2	-0.11	-2.6	.010																																																																																						
	หลัง	3.4	1.1				6. ค้นคว้าศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง	ก่อน	3.5	0.8	-0.10	-2.9	.008	หลัง	3.9	0.8	7. ชอบความตื่นเต้นผจญภัย	ก่อน	4.2	0.9	-0.04	-2.3	.030	หลัง	4.6	0.8	8. ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ง่าย	ก่อน	3.9	0.8	-0.08	-2.5	.020	หลัง	4.4	0.7	9. ห่วงใยความรู้สึกและความทุกข์ร้อนของผู้อื่น	ก่อน	3.9	0.8	-0.05	-2.4	.030	หลัง	4.3	0.8	10. ชอบปกป้อง และทุกข์ร้อนแทนคนเดือดร้อน	ก่อน	3.2	0.9	-0.20	-3.6	.002	หลัง	3.7	0.8																																				
6. ค้นคว้าศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง	ก่อน	3.5	0.8	-0.10	-2.9	.008																																																																																						
	หลัง	3.9	0.8				7. ชอบความตื่นเต้นผจญภัย	ก่อน	4.2	0.9	-0.04	-2.3	.030	หลัง	4.6	0.8	8. ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ง่าย	ก่อน	3.9	0.8	-0.08	-2.5	.020	หลัง	4.4	0.7	9. ห่วงใยความรู้สึกและความทุกข์ร้อนของผู้อื่น	ก่อน	3.9	0.8	-0.05	-2.4	.030	หลัง	4.3	0.8	10. ชอบปกป้อง และทุกข์ร้อนแทนคนเดือดร้อน	ก่อน	3.2	0.9	-0.20	-3.6	.002	หลัง	3.7	0.8																																														
7. ชอบความตื่นเต้นผจญภัย	ก่อน	4.2	0.9	-0.04	-2.3	.030																																																																																						
	หลัง	4.6	0.8				8. ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ง่าย	ก่อน	3.9	0.8	-0.08	-2.5	.020	หลัง	4.4	0.7	9. ห่วงใยความรู้สึกและความทุกข์ร้อนของผู้อื่น	ก่อน	3.9	0.8	-0.05	-2.4	.030	หลัง	4.3	0.8	10. ชอบปกป้อง และทุกข์ร้อนแทนคนเดือดร้อน	ก่อน	3.2	0.9	-0.20	-3.6	.002	หลัง	3.7	0.8																																																								
8. ปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้ง่าย	ก่อน	3.9	0.8	-0.08	-2.5	.020																																																																																						
	หลัง	4.4	0.7				9. ห่วงใยความรู้สึกและความทุกข์ร้อนของผู้อื่น	ก่อน	3.9	0.8	-0.05	-2.4	.030	หลัง	4.3	0.8	10. ชอบปกป้อง และทุกข์ร้อนแทนคนเดือดร้อน	ก่อน	3.2	0.9	-0.20	-3.6	.002	หลัง	3.7	0.8																																																																		
9. ห่วงใยความรู้สึกและความทุกข์ร้อนของผู้อื่น	ก่อน	3.9	0.8	-0.05	-2.4	.030																																																																																						
	หลัง	4.3	0.8				10. ชอบปกป้อง และทุกข์ร้อนแทนคนเดือดร้อน	ก่อน	3.2	0.9	-0.20	-3.6	.002	หลัง	3.7	0.8																																																																												
10. ชอบปกป้อง และทุกข์ร้อนแทนคนเดือดร้อน	ก่อน	3.2	0.9	-0.20	-3.6	.002																																																																																						
	หลัง	3.7	0.8																																																																																									

การเปรียบเทียบศักยภาพการเป็นแกนนำและการทำงานเป็นทีม ก่อนและหลังการประชุมเชิงปฏิบัติการ พบว่า ความสามารถในการทำงานเกือบทุกประเด็นมี

พัฒนาการมากขึ้น อย่างมีนัยสำคัญหลังผ่านการประชุมเชิงปฏิบัติการ อย่างมีนัยสำคัญ ($p < .050$) ดังแสดงในตาราง 3

ตาราง 3 การเปรียบเทียบความสามารถในการทำงานเป็นทีมรายข้อ ของนักเรียนแกนนำ โดยใช้สถิติ paired t-test (n = 20)

ความสามารถในการทำงานเป็นทีม		\bar{x}	SD	t	p-value
1. มีความสามารถในการจัดกิจกรรม	ก่อน	3.2	0.5	-0.30	.001
	หลัง	3.7	0.7		
2. กระตุ้นการมีส่วนร่วมของสมาชิกกลุ่ม	ก่อน	3.4	0.8	0.05	.090
	หลัง	3.7	0.9		
3. นำเสนอเนื้อหา สาระตามแผนกิจกรรม	ก่อน	3.3	0.9	-0.10	.008
	หลัง	3.8	0.8		
4. แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้	ก่อน	3.4	0.9	-0.04	.030
	หลัง	3.7	0.7		
5. ปรับแผนตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้น	ก่อน	3.3	0.8	-0.20	.004
	หลัง	3.8	0.8		
6. เลือกใช้/สร้างสื่อ/ประยุกต์ใช้สื่อเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย	ก่อน	3.6	0.8	-0.04	.030
	หลัง	3.9	0.7		
7. เลือกใช้/สร้างสื่อ/ประยุกต์ใช้สื่อสอดคล้องกับเนื้อหา	ก่อน	3.5	0.8	-0.04	.030
	หลัง	3.8	0.7		
8. มีความชำนาญ/คล่องแคล่วในการใช้สื่อ	ก่อน	3.3	0.8	-0.30	<.001
	หลัง	3.8	0.8		
9. เป็นผู้นำทีมและเป็นสมาชิกทีมได้ดี	ก่อน	3.3	0.8	-0.30	.001
	หลัง	3.9	0.9		
10. แสดงความเป็นผู้นำในทีมได้ทางความคิด และการแสดงออก	ก่อน	3.0	0.8	-0.30	.003
	หลัง	3.7	0.9		
11. ประสานการทำงานเป็นทีมได้	ก่อน	5.4	6.9	4.60	.500
	หลัง	4.2	0.6		
12. แบ่งหน้าที่การทำงานในทีมได้	ก่อน	3.8	0.7	0.20	.300
	หลัง	3.9	0.6		
13. ยอมรับและให้เกียรติซึ่งกัน และกัน	ก่อน	4.5	0.7	0.20	1.000
	หลัง	4.5	0.6		
14. จัดการกับความคิดที่ขัดแย้งในทีมได้	ก่อน	3.5	0.8	0.07	.090
	หลัง	3.9	0.8		
15. สร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีในทีม	ก่อน	4.2	0.8	0.10	.300
	หลัง	4.4	0.5		

ความสามารถในการทำงานเป็นทีม		\bar{x}	SD	t	p
16.ตัดสินใจและจัดการกับปัญหาต่างๆ ได้	ก่อน	3.7	0.8	0.30	.600
	หลัง	3.8	0.9		
17.ควบคุมการทำงานร่วมกันในทีม	ก่อน	3.6	0.8	-0.04	.030
	หลัง	3.9	0.8		
18.ควบคุมอารมณ์ในการทำงาน	ก่อน	4.0	0.8	0.40	.800
	หลัง	4.1	0.8		

การอภิปรายผลการวิจัย

นักเรียนแกนนำที่ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (55%) อายุระหว่าง 14-16 ปี (70% อายุ 14 ปี) ส่วนใหญ่พักอาศัยอยู่กับบิดามารดาอยู่ละ 65 ซึ่งสะท้อนว่า แกนนำมีพื้นฐานครอบครัวเข้มแข็ง เป็นจุดแข็งที่เสริมสร้างภูมิคุ้มกันพิษภัยบุหรี และสร้างโอกาสให้เยาวชนแกนนำ เรียนรู้จากบริบทของพฤติกรรมในครอบครัว จากข้อมูลพบว่า บิดา เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการเสริมสร้างความตระหนักในพิษภัยบุหรีต่อเยาวชน มากกว่ามารดา เพราะเป็นหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้นำ และเป็นต้นแบบของเยาวชน แกนนำเยาวชนที่มีครอบครัวอบอุ่นหรียังมีโอกาสพัฒนาไปเป็นผู้สูบบุหรีรายใหม่ และใช้สารเสพติดชนิดอื่นๆ ได้มากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของเคย์และคณะ (Keyes, Legrand, Iacono, & McGue, 2008)

แกนนำเยาวชนส่วนใหญ่มีกิจกรรมกีฬาที่สนใจมีเพลงที่ชื่นชอบ ไม่ให้ศูนย์การค้าเป็นที่เดินเล่น และไม่มีโรคประจำตัว แต่มีเยาวชนแกนนำอีกร้อยละ 20 ที่ไม่มีกิจกรรมอดิเรกที่ชอบและปฏิบัติประจำ ดังนั้น การพัฒนาศักยภาพแกนนำเยาวชนเกี่ยวกับพิษภัยบุหรีจึงจำเป็นต้องออกแบบเนื้อหา และกิจกรรมการเสริมสร้างความตระหนักในพิษภัยบุหรีให้สอดคล้องกับพื้นฐานประสบการณ์ชีวิต

ของกลุ่มแกนนำเยาวชน ในเวลาเดียวกันมีการพัฒนากิจกรรมสันทนา การที่สอดคล้องกับความชอบของแกนนำเยาวชนทำให้เยาวชนเรียนรู้ได้ยาวนานไม่เบื่อหน่าย หรือต่อต้าน ด้วยการผสมผสานกิจกรรมกีฬา ดนตรี เพลง ไวโน โปรแกรมการเสริมสร้างความตระหนักในพิษภัยบุหรีแทนการบรรยายในห้องเรียน (McGrannaghan, Rankins-Burd, & Purcell, 2013)

นักเรียนแกนนำมีความรู้เกี่ยวกับพิษภัยบุหรีเพิ่มขึ้น ซึ่งจำเป็นในการนำไปขยายผลต่อในกลุ่มเพื่อน หรือกลุ่มเยาวชนรุ่นราวคราวเดียวกันทั้งในโรงเรียน ที่บ้าน หรือในชุมชนอื่นๆ นอกจากนี้ยังมีการพัฒนาในด้านทัศนคติและความเชื่อที่ถูกต้องเกี่ยวกับผลลัพธ์ที่เกิดจากการสูบบุหรีที่ชัดเจน และมีการพัฒนาศักยภาพความเป็นผู้นำและการทำงานเป็นทีมร่วมด้วยทำให้แกนนำมีความสามารถพร้อมที่จะไปถ่ายทอดต่อยังกลุ่มเพื่อนและรุ่นน้องๆ ในโรงเรียน เป็นโอกาสในการขยายผลต่อได้ ซึ่งสอดคล้องกับพัฒนาตามบริบทของแกนนำวัยรุ่นที่เพื่อนมีอิทธิพลต่อเพื่อนมาก และยังเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่ต้องมีการพัฒนาต่อเนื่องไปจนเข้าสู่ผู้ใหญ่ในอนาคต และเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาบรรทัดฐานใหม่ไม่สูบบุหรีในสังคมต่อไป (Nagelhout,

2013)

ด้านศักยภาพการเป็นแกนนำและการทำงานเป็นที่มของแกนนำเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ผ่านกิจกรรมกระตุ้นปฏิสัมพันธ์ระหว่างแกนนำและวิทยากร และระหว่างนักเรียนแกนนำด้วยกัน อย่างไรก็ตามสำหรับความยั่งยืนของศักยภาพ การเป็นแกนนำและการทำงานเป็นที่มในระยะต่อเนื่องจำเป็นต้องมีการศึกษาติดตามอีกในระยะยาวต่อไป ในสหรัฐอเมริกามีการทบทวนกลยุทธ์การป้องกันเยาวชนในการรอลงสูบบุหรี่พบว่ากลยุทธ์ที่ใช้มีหลากหลายรูปแบบ และมีอิทธิพลจากพฤติกรรมในสังคมรอบตัวที่เยาวชนดำรงชีวิตอยู่ด้วย รูปแบบที่ใช้โรงเรียนเป็นฐาน เป็นรูปแบบที่นิยม ส่วนรูปแบบที่ใช้ชุมชนเป็นฐานเหมาะสมกับเยาวชนทั่วไปที่ไม่อยู่ในระบบการศึกษาปกติ หรือเหมาะสมสำหรับกลุ่มเยาวชนในระยะที่ดำรงวิถีชีวิตนอกโรงเรียน หรือเยาวชนที่ไม่มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน และเข้าสู่วงการการทำงานก่อนวัยผู้ใหญ่ หรือเยาวชนกลุ่มเสี่ยงในพื้นที่ห่างไกล ส่วนกลยุทธ์การให้ความรู้ผ่านสื่อสารมวลชน เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่สามารถประยุกต์ใช้ได้ โดยอาศัยจุดเด่นที่สื่อสารมวลชนสามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเยาวชนได้ง่าย จึงควรมีการพัฒนานวัตกรรมใหม่ๆ ด้านสื่อเพื่อเสริมความตระหนักในพิษภัยบุหรี่ที่เฉพาะสำหรับเยาวชนกลุ่มเสี่ยง เช่น การพัฒนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ป้องกันภัยบุหรี่ หรือการพัฒนารูปแบบการป้องกันผ่านกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน เป็นต้น (Lantz, Jacobson, Warner, Wasserman, & Pollack, 2002; Berson & Ahlstrom,

2000; CDC, 2000; Polito, 2009; Kevin, Nonnemaker, & Farrelly, 2006; ERIC/CUE Digest, 1998; Lam, 2004; Hammond, 2005)

ข้อเสนอแนะ

1. การประยุกต์ใช้โปรแกรมการเสริมสร้างความตระหนักในพิษภัยบุหรี่ในเยาวชนไทย จำเป็นต้องพัฒนากิจกรรมผ่านกระบวนการวิเคราะห์พื้นฐานความรู้ และประสบการณ์ของแกนนำเยาวชนก่อน เพื่อปรับเนื้อหาและรูปแบบกิจกรรมให้สอดคล้องกับบริบทของแกนนำแต่ละกลุ่มที่แตกต่างกัน
2. การเสริมสร้างความตระหนักต่อพิษภัยบุหรี่สำหรับเยาวชนในโรงเรียน จำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพทั้งคณะครูและผู้ปกครองควบคู่กันไปเพราะเป็นปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อความยั่งยืนของความตระหนักในพิษภัยบุหรื่อดังกล่าว
3. ผู้ปกครองเป็นครูคนแรก และเป็นต้นแบบที่สำคัญที่มีส่วนหล่อหลอมเยาวชนให้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพในอนาคต เป็นสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาและเสริมสร้างความตระหนักในพิษภัยบุหรี่ จึงควรมีการเปิดโอกาสให้คณะครู และผู้ปกครองมีกิจกรรมพบปะ หรือมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันแกนนำ เพื่อร่วมเรียนรู้และประเมินการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และต่อยอดการพัฒนาแกนนำในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

- ผ่องศรี ศรีมรกต และ รุ่งนภา ภาณิตรัตน์. (2549). รายงานผลการสำรวจประสบการณ์การสูบบุหรี่ พฤติกรรมการสูบบุหรี่ในเยาวชนไทย. คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. (เอกสารอัดสำเนา)
- _____. (2551). การพัฒนาโปรแกรมการเสริมสร้างความตระหนักในพิษภัยบุหรี่สำหรับเยาวชนไทย. *วารสารพยาบาล*, 56(1-2), 49-67.
- ศิริวรรณ พิทยรังสฤษฏ์ ประภาพรรณ เอี่ยมอนันต์ ปวีณา บัณฑิตระจ่าง และ กุมภการ สมมิตร. (2555). *สรุปสถานการณ์การบริโภคยาสูบรายจังหวัด พ.ศ. 2555*. กรุงเทพมหานคร: เจริญดีมั่นคงการพิมพ์.
- Berson, J., & Ahlstrom, A. (2000). Smoking prevention and control strategies for youth. *Tobacco Control*, 9 (March), 47-63.
- Centers for Disease Control and Prevention [CDC]. (2013). Youth and Tobacco Prevention 2000. Retrieved May 1, 2013 from http://www.cdc.gov/tobacco/data_statistics/fact_sheets/youth_data/tobacco_use/index.htm
- Davis, K.C., Nonnemaker, J.M., & Farrelly, M.C. (2006). Association between national smoking prevention campaigns and perceived smoking prevalence among youth in the United States. *Journal of Adolescent Health*, 41(5), 430-436.
- Hammond, D. (2005). Smoking behavior among young adults beyond youth prevention. *Tobacco Control*, 14(3), 181- 185.
- Lam, T.H. (2004). Commentary: Adolescent smoking, school leavers, youth smoking prevention and the WHO Framework Convention on Tobacco Control. *International Journal of Epidemiology*, 33, 1110- 1111.
- Lantz, P.M., Jacobson, P.D., Warner, K.E., Wasserman, J., & Pollack, H.A.. (2002). Combating teen smoking: research and policy strategies. *New England Journal of Medicine*, 346, 1032.
- McGranaghan, R.J. Rankins-Burd, S.A., & Purcell, T. (2013). Smoking and tobacco control monograph No. 6, pp. 227 - 240. Worcester, MA : Division of Prevention and behavioral Medicine, University of Massachusetts Medical Center.
- Nagelhout, G.E. (2013). What the Netherlands should do about tobacco (part 3). *Tobacco Control*, 22(2), 4.
- Polito, J.R. (2009). School smoking and Nicotine Dependency: Students helping students. Retrieved August 1, 2009, from <http://whyquit.com/Youth>

Repace, J.L. (1987). Indoor concentrations of environmental tobacco smoke: models dealing with effects of ventilation and room size. In I. K. O'Neill, K.D. Brunnemann, B. Dodet, & D. Hoffmann, Ch 3 IARC scientific Publications no. 82, Environmental carcinogens Selected methods of Analysis Volume 9 Passive Smoking. Lyon, France : International Agency for Research on Cancer, World Health Organization, United Nations Environment Programme.

Repace, J.L., Kawachi, I., & Glantz, S. (2013). *Factsheet on secondhand smoke*. The 2nd European Conference on Tobacco or Health and 1st Iberoamerican Conference on Tobacco or Health. Retrieved May 1, 2013, from <http://www.repace.com/SHSFactsheet.pdf>

Smoking Prevention Strategies for Urban and Minority Youth. ERIC/CUE Digest, Number 120. Retrieved August 1, 2009 from <http://eric.ed.gov/?id=ED408371>

World Health Organization. (2007). *World No Tobacco Day 2007*. Retrieved May 1, 2013, from <http://www.who.int>